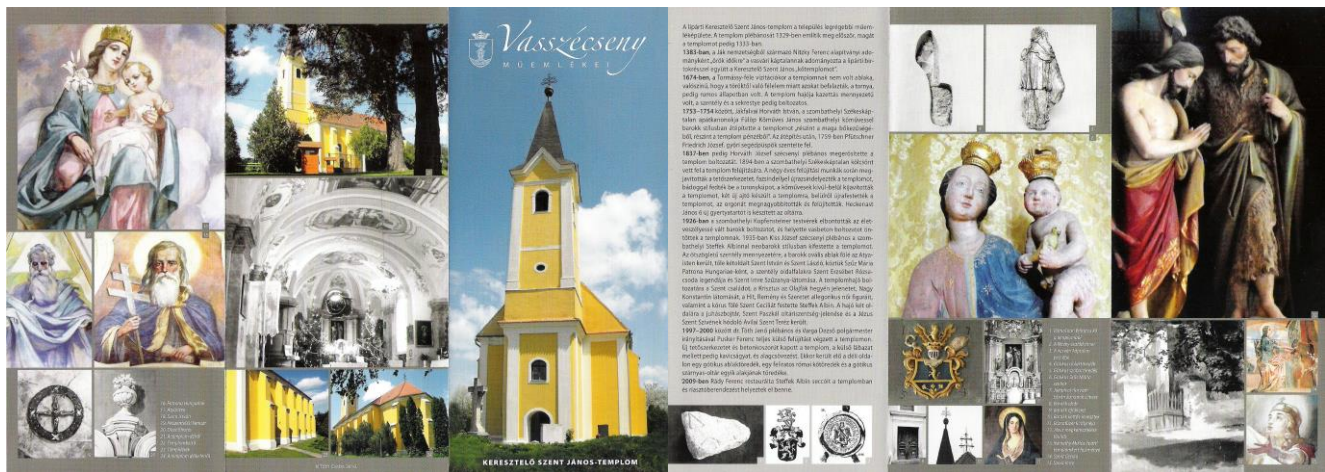

V A S S Z É C S E N Y I K É P E S

MÚLTIDÉZŐ

XI. ÉVFOLYAM, 2022. IV. SZÁM

A Múltidéző szerkesztője 2010-ben, amikor önkormányzati képviselő volt, egy kiadványsorozatot kezdeményezett településünk műemlékeiről. Képviselői tiszteletdíjáról lemondva, annak költségén meg is jelentette az első leporellót a legrégebb műemlékünkéről, a lipárti Keresztelő Szent János templomról, ami hét év múlva lesz 700 éves. Sajnos a kezdeményezésnek nem lett folytatása és nem jött ki több kiadvány a műemlékeinkről, így azok nem fejthetnek ki idegenforgalmi vonzerőt, pedig egyediségünkél, jelentőségünkél fogva erre alkalmasak.

1. kép: A lipárti Keresztelő Szent János templomról kiadott ismertető

Ezúttal a kétségtelenül unikális, ám nagyon mostoha sorsú Ó-Ebergényi kastélyt mutatjuk be. A kastély történetével két jeles kutató is foglalkozott, Károlyi Antal (1906-1970) Ybl-díjas építész, valamint Koppány Tibor (1928-2016) Ybl-díjas, Rómer Flóris-díjas és Széchényi-díjas építész. (Nem lehet véletlen, hogy e két kiváló építész kutatta az ó-kastélyt, az ugyanis, ahogy majd a későbbiekben látjuk, építészetileg az országosan kiemelt műemlékeink közé kellene tartoznia.) Mivel az azóta a szombathelyi Smidt Múzeumban fellelt Ebergényi levéltárat egyikük sem ismerhette, jórészt csak az általánosan ismert adatokkal dolgoztak, illetve lényegesen megújította az ismereteinket Koppány Tibor azzal, hogy ő alaposan átkutatta a Festetics levéltár Szécsennyel kapcsolatos dokumentumait, ahol másolatban voltak megtalálhatók az ó-kastély korábbi tulajdonosainak iratai. Így itt értesülhettük meg a kastély, illetve elődjének terjedelmes középkori történetéről, ami önmagában is településünk múltjának egyik legizgalmasabb részét képezi. (Terjedelmi korlátok miatt erre most nem térünk ki.) Mivel azonban az Ebergényi levéltár még ma sincs kutatható állapotban (Egy gombabetegség támadta meg az iratokat, és a fertőtlenítési költségek túlnőnek az intézmény anyagi lehetőségein. Képviselőként a Múltidéző szerkesztője felvetette, hogy Vasszécsény járuljon hozzá a költségekhez, miután az Ebergényi család címerét használja településcímerében, de a felvetés kisebbségben maradt.), így az eddigiekhez képest új ismereteket nem tudunk most közzétenni.

2. kép: Az ó-kastély az 1782-85-ös katonai térképen; 3. kép: Az ó-kastély az 1816-69-es katonai térképen; 4. kép: Az ó-kastély az 1857-es kataszterterképen; 5. kép: Az ó-kastély az 1916-os kataszterterképen

Az Ebergényi levéltár ismerete nélkül az ó-kastély történetének másfélszáz éve (1782-1938) is homályba vész, pl. mikor égett le pontosan a középkori udvarház még megmaradt palotaszárnya, amit a Schilson kastély építésekor megtartottak. (Sajnos a múlt század utolsó negyedében történt kastélyfelújításkor műemléki falkutatásokat nem végeztek az épületen, így ha ez egyszer megtörténik, még sok rejtélyre derülhet fény.) Ezúttal csupán áttekinthetően szerkesztjük egybe a helytörténeti adattár ismeretét és képanyagát.

Az első osztrák katonai térkép egy fikciós alaprajzot közöl, a másodikon már jól látható egy „U” alaprajz, a két későbbi kataszterképen pedig az is látható, hogy a középkori udvarház palotájából egy, a mai „L” alakú kastélytól különállóan egy épülettömb még állt.

6. kép: A söttöri vadászkastély, amely a fertődi Esterházy kastély előtt épült; 7. kép: Rekonstrukció az „U” alaprajzú kastélyról; 8. kép: Rekonstrukció a vízzel teli vizesárokra a barokk híddal

Koppány Tibor bizonyította be, hogy a kastélyt a középkori udvarház, várkastély helyén (ami korábban az enyingi- és a telekesi Török családok, majd a Hevenessy család kezén volt) Scilson János Mihály építette 1718-22 között, soproni építőmesterekkel. (A tetőgerendába van bevésvé az 1722-es évszám.) Tehát az ó-kastély mai formájában idén épp 300 éves!

Építészeti megoldásaiban nagyos közeli rokonságot mutat az 1720-ban épített első fertődi (akkor még Söttör) Esterházy kastéllyal, melyet Anton Erhard Martinelli (1684-1747) olasz származású, bécsi építész tervezett. (Ő tervezte a pesti Invalidus palotát, a mai fővárosi polgármesteri hivatal épületét is, ami körül eladási tervei alapján épp áll a bál. A legszebb épülete azonban kétségkívül a bécsi Szent Károly templom.) Martinelli tervezte a magyarbéli Csáky kastélyt (1722-25) is, melynek főhomlokzati kiképzése szintén sok rokonságot mutat az ó-kastélyéval.

9-10. kép: A Schilson címer a homlokzaton; 11. kép: A bécsi barokk építészeti jellegzetes ellipszis formájú ablaka; 12. kép: Csigavonalas oszlopfő a homlokzaton

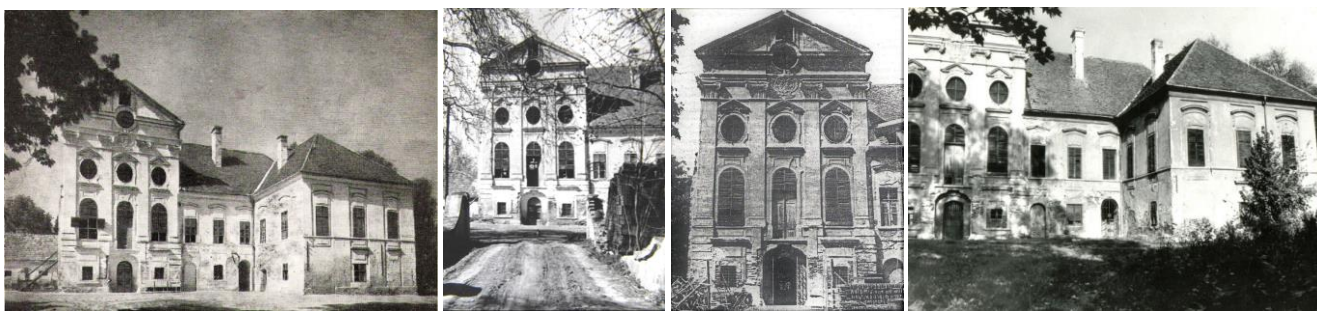
13-17. kép: Az egyedülállóan szép főhomlokzat, építészeti remekmű

Schilson János Mihály az építkezés megkezdése előtt felmértette a megvásárolt régi szécsenyi udvarház épületeinek állapotát, ennek függvényében döntött el mit tart meg abból, és mit nem. Így az „U” alakúra tervezett épület egy részét a régi udvarház palotaszárnya képezte. (1716-ban fejezte be a soproni palotájának építést, 1720-ban bárói rangot kapott. Ezekben az években építette a szintén „U” alakú surányi kastélyát is, az egy évre rá, 1723-ban készült el.) Emiatt kényszerült

arra, hogy nem bontja el teljesen a régi udvarházat. (Ennek következtében nincs az ó-kastélynak a szokásos reprezentatív főlépcsőháza, ami van, viszont a soproni Schilson palotáéval rokon. Mindkettőnél a kapualjából nyílik jobbra a lépcsőház. A pozsonyi Schilson palotában ma a Japán nagykövetség található.) Tehát úgy, ahogy a 6. kép rekonstrukciója ábrázolja, soha nem nézett ki az ó-kastély, de amennyire csak lehetett, ilyen elképzelések vezethették az építész, mint ahogy ez az 6. képen ábrázolt söttöri kastélyterv központi épületén látható. A 5. képen látható, hogy a régi udvarház palotaszárnyának egy épületrésze még 1916-an is állt. A 2. képen látható térképeken az is jól kivehető, hogy egy téglafallal körülvett komoly uradalmat vásárolt meg Ebergényi István Batthyány Alajostól. (A CAB monogramos téglából még ma is sok fellelhető a faluban. A 2-2.50 magas téglafal egyes részeit a múlt század utolsó harmadában bontották el.)

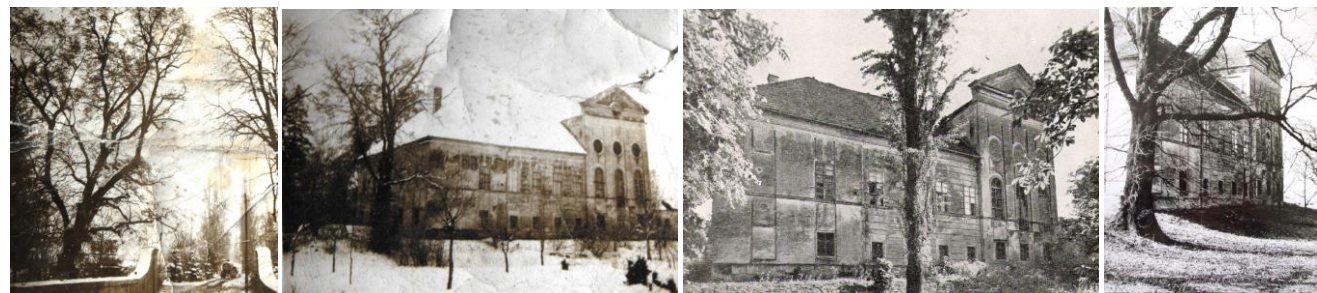
18-21. kép: Az ó-kastély a XX. század első felében, a 20. képen a címer fölött óra látható

22-25. kép: Az ó-kastély a II. Világháború után

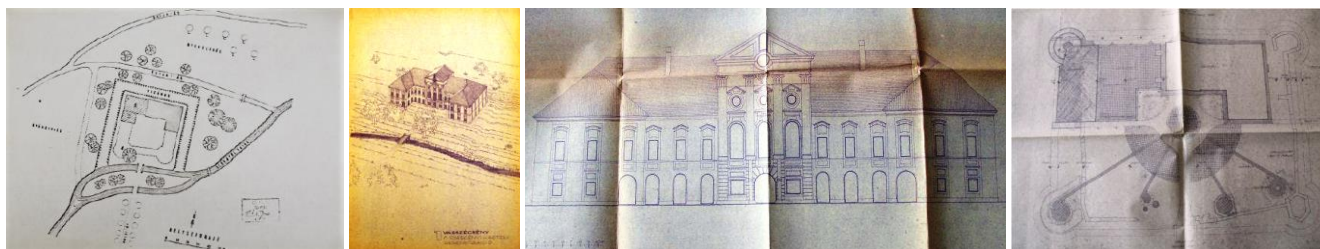
26-29. kép: Az ó-kastély a XX. század második felében

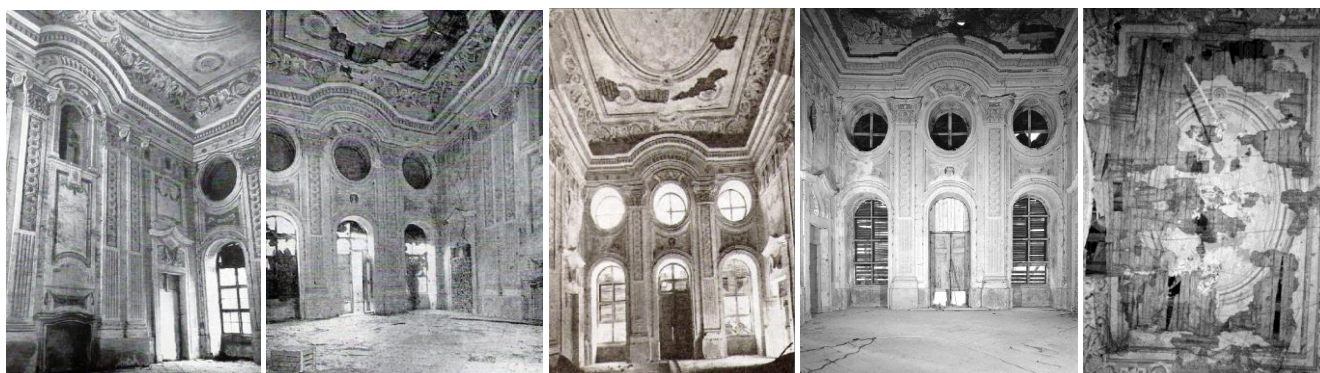
30. kép: Az ó-kastély hídja a XX. század első felében; 31. kép: Az ó-kastély hátsó homlokzata a XX. század első felében; 32-33. kép: Az ó-kastély hátsó homlokzata a XX. század második felében

Koppány Tibor a falu Festetics korszakát alaposan feltárta, habár a tanulmányában felhozott rengeteg építkezési adat egy része valószínű inkább a Sörházra, a svájci tehenészetre és a kertészetre vonatkozhat.

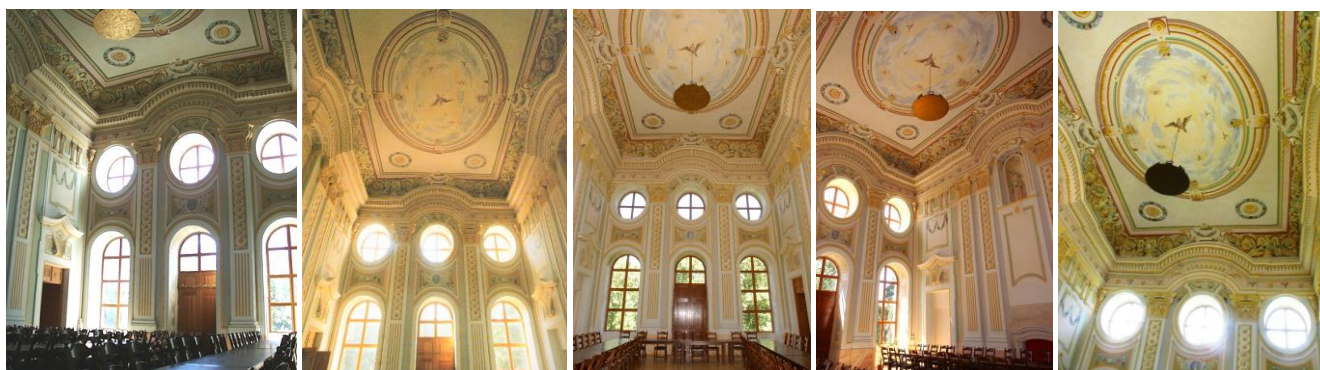
(Sajnos a Batthyány levéltárat ő sem kutatta meg, így a Batthyány Tivadar és Alajos időszakából sokat nem tudhatunk az ó-kastélyal kapcsolatban.) Ebergény István valószínűsíthetően jó állapotban vette át a Batthyányiaktól az ó-kastélyt, mert nem sokkal később belefogott az új-Ebergényi kastély építkezésébe.

34. kép: Károlyi Antal rekonstrukciós rajza az ó-kastélyról; 35-36. kép: Az ó-kastély „U” alaprajzú rekonstrukciója, 1981; 37. kép: Az ó-kastély felújításkor történt ásatások eredményét bemutató rajz, a középkori udvarház, várkastély földalatti sarokbástyaival

38-41. kép: A Lovagterem a XX. század második felében; 42. kép: A Lovagterem mennyezete a felújítás előtt

43-47. kép - A restaurált Lovagterem, szintén építészeti remekmű

48-51. kép - A restaurált Lovagterem, a mennyezetre kellene egy korbács csillár, a ma ott lévő UFO helyett

1938-ban Raffensperger József, herceg Esterházy Pál rédicsei uradalmának számtartója vette meg az ó-kastélyt, nagyobb földterületekkel együtt. A Raffensperger családtól államosították a II. Világháború után, így lett előbb gabonraktára a helyi termelőségvetkezetnek, amiben szükséglakásokat is kialakítottak. A teljesen „lelakott” ó-kastély a Savaria Múzeum kapta meg később bútorraktárnak. Ekkor készültek olyan rekonstrukciós tervek, amikben a megépítették volna a szabályos „U” alakzat, hiányzó szárnyát. Textilmúzeum és textilművészeti alkotótelep kapott volna helyet benne.

52-56. kép: A restaurált Lovagterem Pazar díszítőfestészete; 57. kép: A Lovagterem kandallója

58-60. kép: A restaurált Lovagterem díszítőfestészete; 61. kép: Az Ebergényi címer a Lovagteremben

Ezek a tervek a rendszerváltás előtti évtizedekben születtek, amikor a Rumi vasútvonal felszámolása után a Szombathely-Rum kistérségben a vasútmegszüntetés követő sorvadást szeretnék volna megakadályozni. Egy tervtanulmány szerint épp Vasszécsenyt szeretnék volna felfejleszteni a térség idegenforgalmi, kulturális és közigazgatási központjává. Ekkor figyelt fel Ráday Mihály (1942-2021) Kossuth-díjas filmrendező is a pusztuló ó-kastélyra és *Az unokáink sem fogják látni* TV filmsorozatában mutatta be azt, amit 1982-ben könyv alakban is megjelentetett. Bódy Gábor (1946-1985) filmrendező ezekből étesült az ó-kastélyról, aminek következtében a *Nárcisz és Psziché* nagyjátékfilmjének (1979) Tállya-i jeleneteit a kastélyban forgatta. (A filmforgatáshoz fújták le mésztejjel az addig Habsburg-sárga homlokzatot.)

62-64. kép: A film Tállya-i jelenetei; 65. kép: A kép főszereplő az ó-kastély platánjánál

A tervek azonban kútba dőltek, mivel a Vas megyei kastélyprogram keretében 1983-ban szinte elsőként adták magánkézbe az ó-kastélyt 60 évi bérleményként Horváth Mátyás és Futó Orsolya budapesti vállalkozók részére. Az akkori felújításkor érthetetlen módon az ó-kastély ékkövének számító kastélykápolnának csak a mennyezetét restaurálták, pedig a kastély utolsó tulajdonosai, a Venezuelában élő Raffensperger Ferenc és Raffensperger László nagyobb összeggel támogatták a kápolnarestaurálást.

66. kép: A kápolna mennyezetképe a XX. század második felében; 67-71. kép: A felújított mennyezetkép

Az ó-kastély kápolnáját már a Festetics család festette ki 1761-ben a soproni Schaller István (1707-1799) festőművésszel.

72-75. kép: A kápolna mennyezetképének részletei

76-79. kép: A kápolna mennyezetképének ornamentális díszítőfestményei

(A Múltidéző előző számában említettük, hogy nagy valószínűséggel ebben a kápolnában volt korábban a szécsényi templom barokk főoltára, ami szintén az osztrák barokk stíluselemeit viseli magán.) Az ó-kastély kvalitásos barokk díszítőfestészetével csak a szombathelyi Püspöki palota és a sárvári Nádasdy vár freskói vetekednek a térségben, ezért is érthetetlen, hogy a látogatók elől a kápolna a felújítás után is el volt zárva. (Az oldalfalak festményeit pedig fel sem tárták.)

80-82. kép: Az ó-kastély télen, a táji környezet (őspark) is a barokk világot idézi

1988-ban az Országos Műemléki Felügyelőség elutasította Horváth Mátyás kérelmét, amiben az épület tetőterében szobákat szeretett volna kialakítani. (A vállalkozó az elutasítás ellenére megvalósította tervét és ezzel drasztikusan rombolta le a barokk épület egyedülálló műemléki összképét.) Ugyanebben az évben megvásárolta a helyi termelészövetkezettől az un. piros istálló épületét, amit még Festetics József építtetett svájci tehenészete számára, az épületnek egyedülálló műemléki tetőszerkezete volt (az is ekkor semmisült meg).

83-85. kép Az ó-kastély télen az évszázados platánnal és a barokk híddal

1996-ban a Mezőbank tulajdonába került az ó-kastély, miután Horváth Mátyás nem tudta fizetni törlesztéseit. (Futó Orsolya még egy ideig a kastély úrnője maradhatott.) A magyar állami tulajdonban lévő Mezőbankot 1997-ben az Erste Kereskedelmi Bank vásárolta meg, valószínű a tulajdonjog az új bankra szállt át. Az ó-kastély jelenlegi tulajdonosi viszonyai a Múltidéző számára nem ismertek.

86-88. kép: Az ó-kastély táji környezete nyáron az évszázados platánokkal és a barokk híddal

89-91. kép: Az ó-kastély északi oldala táji környezetében

92-93. kép: Az ó-kastély keleti oldala táji környezetében; 94. kép: Az ó-kastély északi oldala táji környezetében

95. kép: Az ó-kastély körüli vizesárok a barokk hídról; 96. kép: Az ó-kastély Észak-kelet felől; 97. kép: Az ó-kastély Észak-nyugat felől

Az eddigiek alapján biztosan kimondható, hogy egy ilyen műemlékileg jelentős, sőt kiemelkedő kastély, középület státuszt kellene, hogy kapjon. Önmagában is idegenforgalmi látványosság, ha pedig méltó és valódi funkciót is kapna, betölthetné évszázados küldetését.

Ehhez persze valószínű elő kellene venni a harmincéves terveket, a megsemmisült szárny újjáépítésével együtt, ugyanis így kapná meg azt a reprezentatív és monumentális hatást az épület, amit ha feltételezésünk helytálló, Anton Erhard Martinelli álmodott meg 300 évvel ezelőtt neki.

Az ó-kastély e jövőbeni funkciója természetesen túlnő településünk hatáskörén, közgyűjteményeink elképesztően nagy raktári műkincs-készletekkel rendelkeznek, egy ilyen artistikus műemlék, valójában ilyen anyagok befogadására és közzétételére predesztinált (pl. a Szombathelyi Képtár vasi képzőművészeti anyaga, ami már biztos, hogy állandó bemutatásra soha nem számíthat a Képtár épületében).